herpy

ŻÓŁWIE LĄDOWE I WODNE

Żółw lamparci

Stigmochelys pardalis

Stigmochelys pardalis to duży, spokojny i roślinożerny żółw lądowy z afrykańskich sawann, z czarno-żółtymi lamparcimi plamami na wysoko wysklepionym pancerzu. Zwykle dorasta do około 40 cm i może żyć 50-100 lat. Dlatego latem wymaga bardzo dużego wybiegu na zewnątrz, przez resztę roku ciepła i UVB w pomieszczeniu oraz bogatej w błonnik diety z traw i dzikich roślin.

Rodzina: Testudinidae Nazwa angielska: Leopard Tortoise Dawna nazwa: *Geochelone pardalis; Testudo pardalis*

NAJWAŻNIEJSZE FAKTY

ZWIERZĘ

Wielkość dorosłego osobnika	**30-45 cm** długość całkowita z ogonem
Waga	**13 000-20 000 g**
Długość życia	**50-100 lat**
Aktywność	**Za dnia**
Tryb życia	**Naziemny**
Środowisko	**Półpustynia i sawanna**
Trudność	**Doświadczony**

HODOWLA

Min. terrarium	**320 × 160 × 45 cm** D × S × W dla 1 dorosłego osobnika
Temperatura w dzień	**24-32 °C**
Miejsce wygrzewania	**35-40 °C**
Temperatura w nocy	**20-24 °C**
Wilgotność	**40-70%**
Woda	**Miska z wodą**
UVB	**Niezbędne** Strefa Fergusona 3
Pokarm	**Rośliny**
Utrzymanie	**Pojedynczo lub w parach**

ROZMNAŻANIE

Rozmnażanie	**Jajorodny**
Wielkość zniesienia	**5-30 jaj**
Zniesienia w roku	**1-7**
Inkubacja	**150-450 dni** przy 28-32 °C

OCHRONA I FORMALNOŚCI

CITES	**Załącznik II**
Załącznik unijny	**Załącznik B**
IUCN	**Najmniejszej troski (LC)**

O gatunku

Stigmochelys pardalis to duży żółw lądowy o wysokim, wysklepionym karapaksie z niemal pionowymi bokami. Wymiary podane w tekście oznaczają długość pancerza. Młode i młodsze dorosłe osobniki mają czarne plamy, kreski i pręgi na żółtym tle, a od tego ubarwienia pochodzi nazwa gatunku: *pardalis* wywodzi się z łacińskiego *pardus*, lampart. U starszych zwierząt rysunek blaknie do jednolitego brązu lub szarości. Głowa i kończyny są żółte, brązowe lub szarawe.

Większość dorosłych osobników ma 30-45 cm i waży około 13 kg, ale wielkość bardzo zależy od pochodzenia: zwierzęta z północnej i południowej części zasięgu są największe i osiągają do 20 kg, a wyjątkowo duży osobnik może mieć 70 cm i 40 kg. Samice są często, choć nie zawsze, większe od samców. Samiec ma wklęsły plastron i większy ogon. Gatunek jest czwartym co do wielkości żółwiem lądowym świata, a w Afryce ustępuje tylko *Centrochelys sulcata*.

Rodzaj *Stigmochelys* obejmuje tylko ten jeden gatunek. Wyróżniano dwa podgatunki, *S. p. pardalis* z południowej Afryki i *S. p. babcocki* ze wschodu, ale nowsze prace nie potwierdzają tego podziału i nie stosujemy go tutaj. Bez znanego pochodzenia trudno ustalić, skąd pochodzi dorosły osobnik, ponieważ wielkość i ubarwienie są bardzo zmienne, a zwierzęta z Etiopii i Somalii mogą dorastać do bardzo dużych rozmiarów. Gatunek był wcześniej nazywany *Geochelone pardalis* i *Testudo pardalis*.

S. pardalis to cichy i spokojny żółw. Nie wspina się i nie kopie, nie przejawia też agresywnych godów, gryzienia i taranowania, typowych dla gatunków śródziemnomorskich. Jest płochliwy i chowa głowę oraz nogi, ale z czasem poznaje swojego opiekuna i podchodzi po jedzenie. Wciąż jednak jest to zwierzę żyjące 50-100 lat i wymagające naprawdę dużo miejsca: dorosły żółw potrzebuje dużego wybiegu na zewnątrz i waży 13 kg lub więcej. Nie nadaje się do mieszkania, a w chłodnym klimacie musi przez większość roku przebywać w pomieszczeniu.

Występowanie i środowisko

Stigmochelys pardalis występuje w suchych i sawannowych regionach wschodniej i południowej Afryki, od Sudanu Południowego i Somalii na północy przez Etiopię, Kenię, Ugandę, Tanzanię, Rwandę i Burundi po Demokratyczną Republikę Konga, Angolę, Zambię, Malawi, Mozambik i Zimbabwe, a dalej na południe po Namibię, Botswanę, Eswatini, Lesotho i Republikę Południowej Afryki, gdzie sięga Prowincji Przylądkowej. Zwykle brak go w wilgotnych lasach Afryki Środkowej.

Występuje od poziomu morza do około 2900 m n.p.m. i zajmuje bardziej zróżnicowane siedliska niż jakikolwiek inny afrykański żółw lądowy. Gatunek jest pospolity w większości zasięgu. Odłowy na potrzeby handlu, wypalanie gruntów rolnych i polowania dla pożywienia są potencjalnymi zagrożeniami, ale jak dotąd nie doprowadziły do zauważalnego spadku liczebności. Coraz większa część zwierząt w handlu pochodzi z hodowli w niewoli.

> **Naturalny zasięg:** Sudan Południowy, Etiopia, Somalia, Kenia, Uganda, Tanzania, Rwanda, Burundi, Demokratyczna Republika Konga, Angola, Zambia, Malawi, Mozambik, Zimbabwe, Namibia, Botswana, Republika Południowej Afryki, Eswatini i Lesotho.

ŚRODOWISKO

S. pardalis zamieszkuje sawanny, łąki, zarośla cierniste i półsuche tereny krzewiaste. Podczas wielkich upałów i chłodów chroni się w opuszczonych norach wykopanych przez lisy, szakale i mrówniki; sam nie kopie, z wyjątkiem gniazda. Jest aktywny w dzień, ale mniej w najgorętszych okresach i w porze suchej.

Temperatura na większości obszaru wynosi od 21 do 38 °C, ale w części zasięgu zdarzają się przymrozki. Gatunek chętnie wygrzewa się na nasłonecznionych zboczach. Żywi się trawami, ostami, sukulentami i innymi ziołami, a gdy są dostępne, zjada też jagody i owoce. Ogryza także kości i podobne materiały, by pozyskać wapń, potrzebny do budowy pancerza i skorupek jaj.

Jaja i młode mają wielu wrogów, m.in. *Varanus albigularis*, *Bitis arietans*, szakale i wrony. Dorosłe osobniki mają niewielu naturalnych wrogów, choć sporadycznie obserwowano ataki lwów i hien.

Czytaj więcej: Wapń, witaminy i suplementy

Hodowla

TERRARIUM

Dorosłe zwierzęta powinny mieć wybieg na zewnątrz, gdy pozwala na to pogoda, w chłodnym klimacie zwykle tylko w najcieplejszych miesiącach letnich (zob. Temperatura). Parę można trzymać na około 3 × 3 m, ale więcej znaczy lepiej. Ścianki muszą mieć co najmniej 45 cm wysokości i być nieprzezierne, tak aby zwierzę nie widziało przez nie, i mogą być z drewna lub bloczków. Gatunek nie wspina się i nie kopie, więc ucieczki zdarzają się rzadko. Urządź wybieg krzewami, trawą i kryjówką, a część pozostaw jako gołą ziemię, bo samice kopią tam gniazda. Lekko pofałdowany teren jest korzystny, bo gatunek wygrzewa się na zboczach i chętnie kopie w nich gniazda. Zabezpiecz wybieg przed drapieżnikami i psami.

Przez resztę roku zwierzę mieszka w pomieszczeniu, np. w dużym korycie, plastikowym basenie lub dużym wybiegu na podłodze. W pomieszczeniu powierzchnia powinna mieć długość co najmniej 8-krotności długości pancerza i szerokość 4-krotności, czyli co najmniej 320 × 160 cm dla zwierzęcia mającego 40 cm, ponieważ w chłodnym klimacie zwierzę przez większość roku przebywa w środku. Mniejsza przestrzeń bywa często z powodzeniem stosowana, ale ogólne zalecenie to 8 × 4 długości pancerza. Większa powierzchnia oznacza też rzadszą wymianę podłoża.

Na krótko i na noc podłożem może być gazeta. W stałej aranżacji sprawdzą się skoszona trawa, torf, ziemia ogrodowa lub mieszanka ziemi próchnicznej z piaskiem. Stwórz różne mikroklimaty: ciepłą, lekko wilgotną kryjówkę i suchą strefę pod lampą grzewczą. Nieprzezierny pas o wysokości 15-30 cm u dołu ogranicza chodzenie zwierzęcia tam i z powrotem wzdłuż ścianek.

TEMPERATURA

W pomieszczeniu w dzień powinno być 24-32 °C, w miejscu wygrzewania 35-40 °C, a w nocy 20-24 °C. Wartości dla miejsca wygrzewania i nocy są częściowo zaczerpnięte od pokrewnego *Centrochelys sulcata*.

Gatunek nie zapada w zimowy spoczynek. W naturze temperatura przez większość roku wynosi od 21 do 38 °C. Zależnie od temperatury w pokoju może być potrzebne dogrzewanie w nocy lub w dzień, aby zwierzę mogło się nagrzać do poziomu wymaganego przez trawienie. Do miejsca wygrzewania używaj lamp halogenowych, a do bezświetlnego ogrzewania tła promienników ceramicznych, lamp podczerwieni lub paneli grzewczych.

Na zewnątrz zwierzę toleruje szerszy zakres temperatur, ale przenieś je do środka lub zapewnij ogrzewanie, gdy noce spadają do 10-15 °C albo gdy temperatura w dzień nie osiąga 21 °C. Chłód wywołuje problemy z drogami oddechowymi, które nieleczone przechodzą w zapalenie płuc.

WILGOTNOŚĆ I WODA

Wilgotność powietrza nie jest udokumentowana dla tego gatunku; 40-70 % w pomieszczeniu dla zwierzęcia to szacunek. Gatunek pochodzi z sawann i terenów półsuchych i nie jest gatunkiem wilgociolubnym. Zróżnicowane mikroklimaty są ważniejsze niż jedna wartość: zawsze zapewnij wilgotną kryjówkę z nawilżonym podłożem w chłodniejszej części, aby zwierzę mogło wybierać.

U pokrewnego *Centrochelys sulcata* przewlekłe przesuszenie deformuje pancerz, tak że tarcze rosną w piramidki, a dla młodych zwierząt może to być groźne dla życia. Dlatego ważne jest, by młode nie wysychały.

Zwierzęta chętnie piją stojącą wodę. Postaw płaską miskę z wodą, sprawdzaj ją i czyść codziennie. Miska nie może być tak głęboka, by zwierzę mogło w niej utknąć. Świeżo wyklute żółwie należy kąpać raz lub dwa razy w tygodniu w letniej, płytkiej wodzie, w której piją i często się wypróżniają.

Czytaj więcej: Wilgotność, zraszanie i wentylacja

OŚWIETLENIE I UVB

UVB lub naturalne światło słoneczne jest niezbędne, bo bez niego zwierzę nie wytwarza witaminy D3 i nie może przyswajać ani wykorzystywać wapnia. Strefa Fergusona 3 to szacunek. Podane wartości są zaczerpnięte od *Centrochelys sulcata*: indeks UV 4,0-6,0 w miejscu wygrzewania.

Używaj świetlówki T5 HO 10-12 % UVB w oprawie z odbłyśnikiem. Świetlówka powinna wisieć 36-41 cm nad grzbietem zwierzęcia bez siatki pomiędzy, a 23-31 cm, jeśli jest siatka. Świetlówki UVB tracą moc i trzeba je regularnie wymieniać. Lampy rtęciowe dają zarówno UVB, jak i ciepło. Światło powinno być włączone około 11 godzin zimą i 13 godzin latem, a dodatkowa, mocna lampa światła dziennego o temperaturze barwowej około 6500 K rozjaśnia całość.

Najlepsze jest słońce na zewnątrz i wtedy sztuczne oświetlenie jest zbędne, ale zwierzę musi zawsze mieć dostęp do cienia.

Czytaj więcej: Światło i UVB

ŻYWIENIE

S. pardalis jest trawożerny i potrzebuje diety bogatej w błonnik i wapń. Podstawą jest wypas: mieszanka traw i ziół, którą można samemu uprawiać na wybiegu, np. lucerna i trawy. Latem dobre są dzikie rośliny, takie jak mniszek, koniczyna, babka, ślaz i oset, ale tylko te, które na pewno znasz i które nie były pryskane.

Kilka razy w tygodniu uzupełniaj dietę zielonymi liśćmi, takimi jak jarmuż, liście rzepy, liście gorczycy, mniszek (liście i kwiaty), hibiskus (liście i kwiaty), endywia i liście winorośli. Dobrze nadają się liście opuncji (liście kaktusa bez kolców). Dynia, cukinia i inne warzywa mogą stanowić niewielką część diety. Można też podawać gotową karmę dla żółwi lądowych.

Najlepiej nie podawaj owoców wcale, a nigdy więcej niż 5 % diety. Trawy i zioła to właściwy pokarm.

Młode karm codziennie. Maluchom kilka razy w tygodniu lekko posypuj pokarm wapniem. Przy urozmaiconej diecie i UVB multiwitaminy nie są potrzebne. Kość sepii w terrarium dostarcza wapnia, a zwierzę gryzie ją i przy okazji ściera dziób. Podawaj pokarm na talerzu lub tacy, aby zwierzę nie zjadało podłoża.

ZACHOWANIE I OBCHODZENIE SIĘ ZE ZWIERZĘCIEM

S. pardalis jest aktywny w dzień, płochliwy i spokojny. Gdy coś mu przeszkadza, chowa głowę i nogi, ale z czasem poznaje opiekuna i podchodzi po jedzenie. Należy go rzadko brać do rąk i nie jest to zwierzę dla małych dzieci.

Jeśli musisz podnieść zwierzę, chwyć je od spodu i podeprzyj obiema rękami ciało i nogi; upadek może je zranić lub zabić. Myj ręce przed i po.

W przeciwieństwie do gatunków śródziemnomorskich i *Centrochelys sulcata* gatunek nie jest terytorialny, więc można trzymać razem kilka samców i samic. W okresie godowym samce jednak walczą, taranując się nawzajem, i ścigają samice, które potrafią taranować aż do uległości. Kilka samców trzymaj więc tylko na dużym wybiegu i bądź gotów rozdzielić zwierzęta. Pojedyncze zwierzę również świetnie sobie radzi.

Rozmnażanie

DOJRZAŁOŚĆ PŁCIOWA I OKREŚLANIE PŁCI

Samiec ma wklęsły plastron i większy ogon niż samica. Samice są często większe, ale nie zawsze, bo różnica wielkości zależy od pochodzenia. W naturze zwierzęta osiągają dojrzałość płciową po 12-15 latach, więc hodowla wymaga cierpliwości.

GODY I KOPULACJA

Samce walczą o samice, taranując się i przepychając. Podążają za samicą na dłuższe odległości i mogą ją taranować aż do uległości. Podczas kopulacji samiec chrząka. Obserwuj zwierzęta po połączeniu i rozdziel je, jeśli samiec jest zbyt brutalny wobec samicy lub innego samca.

SKŁADANIE JAJ I ZNIESIENIA

Samica składa 5-30 jaj w zniesieniu i 1-5 zniesień w odstępach około 4-6 tygodni, w niektórych sezonach do 7. W naturze jaja składane są od maja do października, ale termin zależy od pochodzenia. Samica kopie dołek tylnymi nogami; to jedyne kopanie, jakie wykonuje ten gatunek. Dlatego musi mieć gołą ziemię lub pojemnik z wilgotną, luźną ziemią.

INKUBACJA

Jaja umieszcza się w plastikowym pojemniku z ziemią ogrodową, wermikulitem, perlitem lub torfem i inkubuje w 28-32 °C. Wyższa temperatura daje przewagę samic, chłodniejsza inkubacja przewagę samców. Jaja z niektórych lokalizacji korzystają z okresu chłodzenia trwającego 30 dni lub dłużej w 18-21 °C, który przerywa diapauzę i uruchamia rozwój zarodka; jeśli wyniki wylęgu są słabe, warto tego spróbować.

Inkubacja trwa 5-15 miesięcy (150-450 dni) i zależy od temperatury oraz pochodzenia.

Czytaj więcej: Inkubacja jaj

ODCHÓW MŁODYCH

Młode odchowuje się niemal wyłącznie w pomieszczeniu, aby móc kontrolować pobieranie pokarmu i temperaturę oraz chronić je przed drapieżnikami. Karm je codziennie, kilka razy w tygodniu posypuj pokarm wapniem i kąp je raz lub dwa razy w tygodniu w letniej wodzie. Zapewnij im na tyle wilgotne i ciepłe warunki, by pancerz rósł gładko. Przy suchości pancerz może się zdeformować, a młode muszą mieć wilgotną kryjówkę.

Zdrowie i częste błędy

Problemy z drogami oddechowymi pojawiają się, gdy zwierzę się wychłodzi lub jest trzymane w złych warunkach. Objawy to utrudnione oddychanie, wyciek z nosa, otwarty pyszczek, opuchnięte oczy, apatia i brak apetytu. Drobne problemy można skorygować większą ilością ciepła, ale nieleczone mogą przejść w zapalenie płuc. Jeśli objawy się utrzymują, zgłoś się do lekarza weterynarii z doświadczeniem w leczeniu gadów.

Typowe błędy w hodowli: - Za mało ciepła i zbyt niskie temperatury nocne, zwłaszcza na zewnątrz w chłodne jesienne i wiosenne noce. - Za mało UVB lub wapnia, co prowadzi do słabych kości i pancerza. - Przesuszenie, które może powodować deformację pancerza i odwodnienie, zwłaszcza u młodych. - Podłoże połykane razem z pokarmem.

Regularnie waż zwierzę. Nagły spadek masy jest często pierwszym objawem choroby, a gady ukrywają chorobę. Myj ręce przed i po kontakcie ze zwierzęciem i jego wyposażeniem.

Nowe zwierzę powinno przejść kwarantannę, zanim trafi do innych.

Czytaj więcej: Kwarantanna i higiena

Zawsze pytaj kogoś, kto się zna

Ten poradnik to dobry punkt wyjścia, ale nie zastąpi doświadczenia. Zwierzęta są różne, a wielu najważniejszych rzeczy można się nauczyć tylko od ludzi, którzy od lat hodują dany gatunek. Porozmawiaj z hodowcą, doświadczonym terrarystą lub weterynarzem, który zna gady i płazy, zanim kupisz zwierzę - i ponownie, gdy coś wygląda niepokojąco.

Pełny poradnik z mapą i aktualizacjami: herpy.org/pl/zolwie/stigmochelys-pardalis